

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1043

מסכת בכורות ל"ב - ל"ח ♦ עוקצין א', ו' - ב', ה'

בס"ד, י"ד אייר תשע"ט

השבוע בגליון

- ♦ המוהל הוותיק או האח הצעיר, מי קודם?
- ♦ מקח טעות שהקונה נהנה ממנו
- ♦ החזר את הקעקוע תקבל את הכסף...
- ♦ מכירה בשוגג של חפצים אסורים

- ♦ ארבע שאלות שונות וארבע תשובות, כולן מסוגייתנו
- ♦ שטיפת הבית במים מעורבים בדם
- ♦ רוצה לתרום ספר תורה ואינו יכול
- ♦ גביית ממון עבור כל שבועה בבית הדין

♦ סוחר העורות הרמאי

דבר העורך

צאר פפושקה

מעשה מעניין מאד מסופר מפי מקורות מהימים, ויש בו עידוד רב וחיוזוק גדול ללומדי הדף היומי.

יושב היה הישיש ספון בחדרו, רכון על ספרים עבים ודקים, גדולים וקטנים, שהתחלפו תחת עיניו החודרות לפי הצורך. חתנו הצעיר שוהה היה עמו, מסייע בעדו, ושניהם שקועים בכל ישותם בבירור דבר הלכה.

לאחר שלוש יממות של התלבטות, חקירה, עיון, מחשבה והרהורים, הוציאו השניים מתחת ידיהם שתי שורות קצרות, בהירות, מובנות לכל אדם יהודי. תמצית הזיקוק של ימי עמל ויזע נוקזו לתוך המשפטים התמימים, פשוטי המראה והצורה.

היו אלה גדול הדור, מרן רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל ה"משנה ברורה", וחתנו ר' הירש זצ"ל, שנפטר בצעירותו, אשר ישבו וליבנו סוגיות חמורות, כדי לסכמם לכדי הלכה ברורה, פשוטה, המובנת לכל אדם. משנה ברורה.

עם סיום כתיבת השורות הבודדות, פנה החתן ביראת כבוד אל חמיו הגדול ושאלה אנושית בפיו: מורי ורבי הגדול, בעזרת ה', הספר "משנה ברורה" יתקבל בכל תפוצות ישראל. רבים יגו בו וישננו את הכתוב בו. כלום מי מן הלומדים בו יעלה על דעתו כמה עמל והשקעה טמונים במילים הפשוטות שהוא קורא?

נענה ה"חפץ חיים" זצ"ל לחתנו כשחיוך של הבנה על פניו, והפליג בזכרונות אל ימים עברו.

פעם, סיפר הסבא קדישא, נקלעתי למחוז רוסי שבו הועסקו פועלים בעבודות למען הצאר ששלט ברוסיה שלטון ללא מצרים. קר היה אז, האצבעות

דף לה/א מעשה בזכר של רחלים

ארבע שאלות שונות וארבע תשובות, כולן מסוגייתנו

ארבע שאלות הלכתיות, שונות זו מזו, נערמו על שולחנו של הגאון רבי יוסף חיים מבגדד, ולכולן הוא מצא ראיות או סימוכין בסוגייתנו.

אין מבטלים איסור לכתחילה: כידוע, מדרבנן (לדעת רוב הראשונים) אין מבטלים איסור לכתחילה, היינו: אין לגרום בכוונה תחילה לביטולו של דבר איסור בדבר היתר (רשב"א ב"תורת הבית הארוך" בית ד' סוף שער ד'), והעושה כן נקנס בכך שאין לאכול את המאכל שהוא ביקש להתירו (משנה תרומות ה/ט ועיין שם בפהמ"ש להרמב"ם).

שטיפת הבית במים מעורבים בדם: מעשה בקדרת מים שנשפתה על האש, ונפלה לתוכה כמות גדולה של דם, כמות שלא בטלה בשישים במים. משהתחוויר לבעל הקדרה כי המים אסורים בשתיה, הוא החליט להשתמש בהם לשטיפת ביתו, ולשם כך הוא הוסיף עליהם עוד מים רבים כהנה וכהנה, עד שלמעשה, הדם התבטל בשישים במים. במקרה זה, האיסור בוטל על ידי מעשה מכוון, אך ללא כוונה להתיר את האיסור. השאלה המתבקשת היא, אם מקרה מעין זה נכלל בתקנת חכמים, שקנסו לבלתי אכול איסורים שביטולם בהיתר (עיי' ט"ז י"ד סי' צ"ט ס"ק ט').

מעשה ללא כוונה להתיר, אינו נכלל בקנס: בעל ה"תורה לשמה" (סי' ש"ב) מוצא הוכחה מסוגייתנו. למדנו, כי בכור בהמה טהורה, שקדוש בקדושת קרבן, מתחלל מקדושתו אם נפל בו מום, ומותר לשוחטו ולאוכלו. ברם, אסור להטיל בו מום בכוונה, והעושה כן, נקנס על ידי חכמים, שאינו רשאי לשוחטו, עד שיפול בו מום נוסף, מעצמו. מעשה, מספרת משנתנו, באשמאי רומי, שחלף ליד בכור קדוש, והוא נעץ רומח בבכור והטיל בו מום. משבא מעשה לפני חכמים, התירו לשחוט את הבכור, שהומם. הרי לנו, כי מאחר שהנוכרי לא התכוון להתיר את הבכור על ידי המום, מעשהו לא נכלל בקנס של חכמים, אף על פי שנעשה בכוונה תחילה.

רוצה לתרום ספר תורה ואינו יכול: יהודי בגדאדי ניצב חסר אונים בפני משלחת כפרית שתרה נואשות אחר ספר תורה. הוא היה מוכן למכור להם את ספר התורה שברשותו, אך הוא היה מנוע מכך שהרי "מצוות עשה על כל איש לכתוב לו ספר תורה... ואינו רשאי למוכרו" ("שולחן ערוך" י"ד סי' ר"ע סעי' א'). בעל ה"תורה לשמה" (סי' ל"ג) ייעץ לו, כי ימכור להם את נרתיקו המהודר של ספר התורה, ואת מחירו של ספר התורה יבליע במחירו של הנרתיק. סימוכין לכך הוא מצא במספר מקומות ביניהם סוגייתנו, בה נאסר למכור את בשרו של הבכור, אך בהבלעה עם עצמותיו, עורו וקרניו, הדבר מותר [יש לציין, כי דעתו של ה"תורה לשמה" אינה מוסכמת על הכל. ה"ערוך השולחן" י"ד סי' ש"ע סעי' ט"ז כותב, כי גם במתנה אסור לתת את ספר התורה ולא רק במכירה].

גביית ממון עבור כל שבועה בבית הדין: גם לדיין שהסתפק אם הוא רשאי לגבות שכר מבעל דין שהופיע לפניו, מצא הגאון רבי יוסף חיים תשובה בגמרתנו. הדיינים נוטלים שכר בטלה [שכר

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם פסח סקורניק** ז"ל
ב"ר צבי יהודה ז"ל
נלב"ע י"ג באייר תשמ"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידינו פרופ' הר"ר **יהודה גבריאל סקורניק** ומשפ' שיחיו - ת"א

צעילוי נשמת

מרת **חדוה פרנצי מאיר** ע"ה
ב"ר שמעון הירשברגר הי"ד
נלב"ע ט"ו אייר תשע"ג
תנצב"ה
הונצחה ע"י חתנה ובתה
מאיר ורחל ויניגר - קדומים

צעילוי נשמת

הר"ר **זלמן פנחס מובשובסקי** ז"ל
ב"ר חיים זאב ז"ל
נלב"ע ט"ו באייר תשע"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

על כך שהם בטלים מעבודה שהיו יכולים לעסוק בה במקום לדון] מן המתדיינים לפניהם. פעם אירע שדיין הזקיק שני שותפים להשבע לפניו על תביעה מסויימת שהופנתה כלפיהם, אך הם לא נשבעו במעמד אחד, מפאת העדרו של אחד מהם. לאחר מכן, התעוררה השאלה, אם הדיין רשאי לקבל שכר עבור כל מעמד שבועה, או שמא מאחר ששתי השבועות עוסקות באותו עניין, אין לו לגבות שכר נוסף על זה שקיבל.

אין לך לקבל ממון נוסף, הורה לו בעל ה"תורה לשמה" (סי' של"ה). שהנה, חכמים תקנו שהחכם הבודק את הבכור אם יש בו מום, לא יטול שכר על כל בדיקה, כדי שלא יחשדו בו שכבר בבדיקה הראשונה ראה מום ולא הצהיר עליו, כדי שיזמינוהו לבדיקה נוספת. מעתה, עלינו ללמוד מכאן, כי גם על הדיין להקפיד לבל יביא עצמו לידי חשד, ומאחר שעלולים לחושדו שהוא חייב בשבועה גם את השותף השני, כדי להרוויח שכר נוסף, עליו להנמנע מנטילתו.

סוחר העורות הרמאי: נסיים בסוחר עורות, שנתפס פעמים רבות בשקר, לאחר שהצהיר כי העורות שהוא מוכר ראויים לכתיבת ספרי תורה תפילין ומזוזות, שעובדו לשם כך על ידי יהודים, כנדרש, בעוד למעשה, הם עובדו על ידי נוכרים. ביום מן הימים, הסוחר הלזה סיפק עורות לסופר סת"ם והזמין אצלו כתיבת ספר תורה. כאשר הסתיימה המלאכה, הסוחר ביקש למכור את ספר התורה, אך הכל נמנעו מלרכשו, מחשש שהעורות שהוא סיפק לסופר, לא עובדו לשמה.

אדם אינו משקיע את ממונו על קרן הצבי: פתחו את הגמרא, הורה רבי יוסף חיים למפקקים (שם, סי' ש"ג). בגמרא נאמר, כי אין לרכוש עורות מכהן מפוקפק, שמא הם עורות של בכור קדוש. אולם, מותר לרכוש ממנו חוטי צמר טוויים, או בגדי צמר, ואין לחשוש שהללו נטוו ונארגו מצמרו של בכור, שכן, אדם אינו משקיע את כספו על קרן הצבי, והלה הרי יודע כי הוא עלול להתפס בקלקלתו, ונמצא שכל השקעתו בטווייה ובאריגה ירדה לטמיון.

גם הסוחר שלנו, סיים הגאון רבי יוסף חיים, מוכן לרכוש עורות מגויים, ולכל היותר, אם ייתפס, ימכרם בחזרה. אך מה יעשה בספר תורה זה שהשקיע בו ממון רב, אם יתגלה כי אינו כשר.

דף לה/ב מימר אמר

המוהל הוותיק או האח הצעיר, מי קודם?

ללומדי גמרתנו ניתנת הזדמנות מיוחדת להיווכח במאמר הבא, כיצד הפוסקים הכריעו הלכות שונות, על ידי לימוד סוגיות תלמודיות שלכאורה אין להן כל קשר לדיון שהובא לפניהם. תמיהה גדולה תמה ה"חכם צבי" בהבנת גמרתנו, ומכחה הוא הגיע למסקנה בעלת השלכות מרחיקות לכת.

סוגייתנו עוסקת במומים שהתגלו בבכור בהמה טהורה, ובאפשרויות השונות לחשוש, כי המום הוטל בו בזדון, על ידי מי שעשוי להשתכר מהטלת המום. אחד המקרים הנידונים הוא, כאשר כהן עם הארץ, משמש כרועה של הבכור שהתגלה בו מום. הגמרא אומרת, כי אין לחשוש שהכהן הרועה הטיל בו את המום, מאחר שהוא אינו מצפה לקבלו, שידוע הוא כי בעל הבית יעדיף ליתנו לכהן תלמיד חכם [אם היה מצפה לקבלו, מתעורר חשד, שהוא מטיל בו מום, כדי שכאשר הוא יקבלו כמתנת כהונה, יוכל לשוחטו בכל מקום, ולא יצטרך לטרוח להעלותו לבית המקדש].

והנה, כלל ידוע במתנות כהונה קובע, כי אם יהודי 'אימץ' לעצמו כהן שהוא מעניק לו את מתנות הכהונה שלו, אותו כהן הופך ל"מכירי כהונה" והישראל אינו רשאי לתת את מתנותיו לכהן אחר (עיי' בבא בתרא כג/ב). מעתה, אם כהן הרועה שבו גמרתנו עוסקת, הוא "מכירי כהונה" של בעל הבכור, בוודאי שהוא מצפה לקבל את הבכור, ויש לחשוד בו כי הוא הטיל בו מום. מדוע, איפוא, הגמרא אינה מסייגת את דבריה ומתנה את הסרת החשד מן הכהן, בכך שאינו "מכירי כהונה". אין זאת, מסכם ה"חכם צבי" (ש"ת סי' ע), אלא שמותר לזנוח "מכירי כהונה" לטובת מי שהוא תלמיד חכם, ולפיכך הרועה אינו בטוח כל עיקר שהבכור הנוכחי יגיע לידי, אף על פי שאת הבכורים הקודמים הוא זכה לקבל. נעבור כעת למקרה שהוצב לפני ה"חכם צבי".

היה היה יהודי, אשר את כל בניו אשר נולדו לו, נהג למול אצל מוהל מסויים. ויהי היום, ואבי הבנים מת, והותיר אחריו תינוק רך, שעדיין לא נימול. בהתקרב מועד הברית, ביקש המוהל הוותיק למול את הרך היתום, אך כנגדו התייצב אחיו הגדול של התינוק וביקש לקיים בעצמו את מצוות המילה. המוהל טען, כי מאחר שהאב נהג לתת לו למול את כל בניו, אין לנשלו מן המצווה, כדין "מכירי כהונה" שלאחר שנהגו לתת להם את מתנות הכהונה, יש להמשיך לנהוג כן. ואילו הבן טען, כי זו היתה חובה אישית של האב, ובהעדרותו אין לה כל תוקף. ה"חכם צבי" הסכים עם טענתו של הבן, תוך שהוא מעניק לה הסבר הלכתי נאות ומנומק: דין "מכירי כהונה" מבוסס על הפסוק (צפניה ג/ג) "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", שאין לו לאדם לשנות מדבריו, ומאחר שהורגל לתת לכהן מסויים, הרי זה כהבטחה שאין לחזור הימנה (עיי' תוס' ב"ב שם, ע"פ הגמרא בב"מ מט/א). ממילא, האב שהבטיח הוא זה אשר צריך לעמוד בדבריו, אך לא אחרים שמעולם לא הבטיחו כן. ה"חכם צבי" מוסיף, כי מלבד זאת, קיימת סברה נוספת לצידו של האח.

קפאו תחת הכפפות, הקרה פשתה בעצמות, והנה הבחינו עיני בשני גברתנים, מבוגר וצעיר, שנראו כאב ובנו, ועבדו ללא לאות לסקל בידיהם אבנים מן הדרך, כדי להכשירה לשמש כדרך ראשית.

אבנים חדות נעקרו בציפורניהם זבות הדם, הסדקים שעל גב ידיהם התמלאו ברכסי קרח וצבו את בשרם, פתיתי שלג התעופפו לכל עבר וכיסו את עיניהם, והם ממשיכים במטרה ללא לאות, באותו מרץ, סוללים את הדרך.

או אז, יישר הצעיר את גבו, מתח את שריריו בלאות ופנה אל אביו: אבא, הדרך הזו עתידה להפוך לכביש ראשי. המונים יאוצו על פניה וישעטו עליה. האם מי מהם יידע וישער כמה דם, שרירים, מאמץ וטרחה הושקעו בכל פיסת אדמה שהם חולפים על פניה ביעף?

הרבה תבונה טמונה בשאלתו של הנער הצעיר, אף כי אין זה מן הנמנע שהוא לא התכוון לכך. זה הוא טבע האדם, מעטים מסוגלים לעמול במשך שנים בלא שיידעו על קיומם, עוד פחות מכך מוכנים שאחרים יקטפו את פירות הצלחתם, ואילו הוא עומד על הדרך הזו זמן כה רב, מסקל את האבנים, מיישר את המהמורות, מוסר את נפשו עבור הדרך ...

האבא שמע בשתיקה את הדברים, פסק גם הוא מעבודתו, הסיר את כובע הצמר שהגן על אוזניו וכיסה את מצחו, התבונן מקרוב לתוך עיניו של בנו והפטיר שתי מילים: צאר פפושקה. בעברית זה שלש מילים: הצאר הוא האבא. אמר ולא יסף. הוא שב וחבש את כובעו, התכופף אל הקרקע והוסיף לעבוד עבור הפפושקה. כשעובדים בשביל אבא פפושקה אין שאלות. לא צריך תשובות. עושים מה שצריך.

אנחנו, המשיך ה"חפץ חיים" זצ"ל בדבריו לחתנו, עובדים עבור אבינו שבשמים, להבדיל אלף אלפי הבדלות, בלי כל חשבונות, לעשות רצון אבינו שבשמים, מעבר לכך הכל זניח. כאשר יהודי עובד את בוראו, אל לו למדוד את הכמות ואל לו לאמוד את ההספק, או להשלות את עצמו כי אם רק הוא בלבד ייעדר מן הלגיון הגדול, לא יאירע מאומה, אף אחד לא יחוש בחסרונו. חלילה. כל מטרתנו היא לעשות את רצונו יתברך - זה העיקר, זו המטרה, ומשכך, כל החשבונות מוסטים הצידה, מוזחים אל השוליים, והיהודי ממשיך בדרכו, סולל ומכשיר את משעולו אל ייעודו.

לומדי דף היומי העומדים לסיים את הש"ס עוד זמן לא רב, משימה בת שבע וחצי שנים, רשאים להביט בגאווה לאחור על הדרך הסלולה שהותירו בצעידתם העקבית הבלתי מתפשרת. יש שהמסקנות קשות, עיתים הסוגיות אינן מובנות עד תומן ויש צורך לעמול קשות כדי לעמוד על קנקנם, אך בדרכם הבוטחת, קדימה, עוד דף, עוד שיעור, עוד יום, הם מגשימים את רצון אבינו שבשמים, וזוכים לסייעתא דשמיא.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. תפק: mendelson@meorot.co.il :דוא"ר 03-570-67-93

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף לז/ב אפילו יש שם כ"ג אינו נשחט אלא עפי מומחה

כהן גדול ומלומד קטן

במשנה מבואר, כי אם נפל בבכור מום גלוי, מובהק וברור, ג' אנשים רשאים להתירו אפילו שאינם מומחים. רבי יוסי חולק ואומר כי גם אם יעמדו עשרים ושלשה אנשים ויצהירו כי נפל מום בבכור, אין בכך ד', אלא יש צורך במומחה דווקא, וכה אומר רבי יוסי: "אפילו יש שם כ"ג אינו נשחט אלא על פי מומחה".

במבוא לספר "העקוב למישור" (טו) כותב: כבר היה מעשה במלומד אחד שתרגם את המשנה כאן - שאפילו יש שם **כהן גדול** אינו נשחט אלא על פי מומחה...

אכן, אין כאן לא כהן גדול ולא מומחה...

דף לז/א על אלו מומין

מם - מום

פסוק יש בתורה, שכל מילותיו מסתיימות באות מ (וישלח לב/טו): "עזים מאתים ותיישים עשרים רחלים מאתים ואלים עשרים".

בעל הטורים (שם) מבאר, כי רמוז רמזה תורה, שכל אלו בעלי **מומים** היו: מם - מום. וכל כך למזה? - כדי שעשו הרשע לא יקריבם לעבודה זרה...

דף לז/ב יכול יפדו על מום עובר

אהבת תורה

בסוגייתנו מבואר, כי בכור אינו יוצא מקדושתו על ידי מום עובר, אלא על ידי מום קבוע בלבד.

אדם שיש לו ממון לצדקה ולפניו שני עניים, אחד מהם קרובו ואחד מהם תלמיד חכם, את מי מהם יעדיף, הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ז הל' י"ג) כותב: "עני שהוא קרובו קודם **לכל אדם**". ה"חכם צבי" מצטט את דבריו וטוען, כי כוונת הרמב"ם היא, שהקרוב קודם גם לתלמיד חכם. משהגענו עד הלום, מסיים ה"חכם צבי", נחבר שלב לשלב, ונגיע למסקנה, כי אם לגבי מצוות צדקה ממונית קרוב קודם לכל, קל וחומר שהדברים אמורים לגבי מצוות, שהרי אין לך צדקה גדולה מהענקת מצוות וגם בזו יש להעדיף את הקרובים... נמצא, שגם אם האב היה בין החיים, הוא היה רשאי למנות את בנו כמוהל, ולא היה נחשב כמדבר כזב ועושה עוולה (ועיי' "שולחן ערוך" יו"ד סי' רס"ד סעי' א' ובט"ז ס"ק ה').

דף לז/א השוחט את הבכור ונדוע שלא הראהו

מקח טעות שהקונה נהנה ממנו

דין תורה מעניין התרחש לא מכבר בפני אחד מבתי הדין. התובע והנתבע התדיינו ביניהם, על סברות ושיטות מן הראשונים ומן האחרונים, לא פחות.

החזר את הקעקוע תקבל את הכסף... מעשה שהיה כך היה. יהודי שלא היה מודע לאיסור כתובת קעקע, אשר לפיו יהודי אינו רשאי לקעקע צורות על גופו, פנה ליהודי אחר שעסק במקצוע זה, שגם הוא לא היה מודע לאיסור זה, וביקש ממנו שיאיר צורה מסויימת על גופו. ימים מספר לאחר ביצוע הטיפול, התובע התוודע לכך, כי הוא טומן בחובו מכשול הלכתי חמור, שכן, התורה אסרה על עשיית כתובות קעקע. או אז, התובע ביקש את כספו בחזרה, ואילו הנתבע טען, השב את שקיבלת, ואחזיר לך את כספך... לא. למען האמת הוא לא טען זאת, או יותר נכון, הוא לא היה צריך לטעון זאת. שכן, בבסיסו של דין תורה שכזה תלויה ועומדת הטענה, כי כל עוד הלקוח נהנה מן החפץ שנרכש על ידו, מה לו כי ילין.

עם מי הצדק, ומה פסק בית הדין? על כך בהמשך. תחילה נפתח בסוגייתנו.

כאשר אדם רוכש חפץ, הוא והמוכר יודעים, כי אם יימצא בו פגם, המקח בטל. או אז, הקונה יחזיר את החפץ לידי המוכר, וזה ישלש לידיו את דמיו. ואילו במקרה שהקונה השתמש בחפץ ונהנה ממנו, עליו לקזז מדמי המקח את דמי הנאתו, כפי שאדם שאכל פרי מתוך מחשבה שהוא שלו, צריך לשלם לבעליו את דמי הנאתו (אף במקום שאין עליו חיוב גזילה, עיי' כתובות לב/ב ובתוס' שם, ובב"ק קיב/א).

מכירת בשר בכור שלא נבדק אם יש בו מום: משנתנו עוסקת בברנש שלא שעה לדברי חכמים, ומכר בשר בכור שנולד קדוש, טרם הראהו לחכם שיבדוק אם יש בו מום אם לאו. מצבו של הבכור מוגדר כספק, שכן אין יודעים אם להאמין לבעל הבהמה הטוען שהיה בו מום, ולפיכך יש לקבור את בשרו. המוכר, קובעת המשנה, יחזיר לקונה האומלל את כל כספו, הן אם הבשר כבר נאכל על ידו, והן אם הוא לא נאכל על ידו.

שני חלקים במקרה שלפנינו. הכל יודו ויבינו, כי על המוכר להחזיר לקונה את דמי הבשר שטרם נאכל על ידו, שכן, עליו לקבור אותו ואין לו בו כל שימוש, ואין זה שונה מכל עסקה הבטלה עם הוודע העובדה, כי החפץ הנרכש אינו בר שימוש. ברם, מה לגבי הבשר שהקונה כבר בישל וסעד בו את לבו. כלום הקונה לא השתמש בחפץ הנרכש, האם הוא לא נהנה ממנו? הלמאי על המוכר להשיב לו את כל הדמים, יש לקזז את דמי הנאת הקונה.

ובכן, שתי גישות חלוקות ישנן בנידון.

קנס מדרבנן: רש"י ("ד"ה ויחזיר להם הדמים") כותב, כי חכמים חייבוהו להחזיר את הדמים משום קנס. הוי אומר, חכמים קנסו את המוכר לשלם לקונה את מלא הסכום, בלא קיזוז דמי הנאתו, לבל ישוב לזלזל בתורת ישראל.

הנאה מאיסור אינה הנאה: ואילו הסמ"ע ("יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ה) נותן טעם נוסף. לדבריו, אין להחשיב את הקונה כמי שנהנה מאכילת הבשר, שהרי יהודי כשר הוא, וכלום לא היה נהנה יותר, לו היה נמנע מאכילת הבשר הלזה? ודאי, הוא קובע, שהנאתו אינה קרוייה הנאה כלל, וממילא אינו נחשב כמי שהשתמש בחפץ ואין צורך בקנס כדי לפוטרו.

מכירה בשוגג של חפצים אסורים: ההשלכה ההלכתית הבולטת שבין שתי הגישות היא לגבי מכירה בשוגג של מאכלים או חפצים אסורים, שבמקרה זה אין כל עילה לקנוס את המוכר, ויש להתבונן על המקרה מן הזווית הממונית בלבד. לפי השיטה הראשונה, הקונה שאכל את המאכל, או השתמש בחפץ, מיצה את ההנאה המושלמת ממנו, ויש לקזז את דמיה מדמי המקח המוחזרים לו (ש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ה). ואילו לפי הסמ"ע, הקונה לא נהנה כלל, והוא רשאי לדרוש את מלא כספו בשנית.

נשוב לבית הדין ולשני המתדיינים על כתובת הקעקע.

במקרה דנן, באנו למחלוקת בין שתי השיטות הנזכרות. שכן, לפי השיטה הראשונה, שחכמים קנסו את המוכר במזיד בכור שלא נבדק, במקרה שלפנינו הנתבע לא עשה את האיסור במזיד,

"אחד בבוקר,
אחד בערב.
לפני האוכל".

גם ד"ר כהן מבני ברק
לא מפספס.

2 משניות ביום
וכל היום נראה אחרת.

כולם מצטרפים
מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינם

מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

שהיה סבור שהוא מותר, וחכמים לא קנסו אלא את המזיד. ואילו לפי הסמ"ע, אין זה משנה אם הנתבע עשה את שעשה בשוגג ובמזיד, לעולם מקח טעות יש כאן, ועליו להחזיר לתובע את כספו.

דף לז/א השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טרפה

ה"נתיבות המשפט" - העובר בשוגג על איסור דרבנן, לא עבר איסור!

את המאמר הנוכחי נפתח בציטוט הלכה של הרמב"ם המדוברת רבות בספרי האחרונים.

החילוק בין איסור מן התורה לאיסור מדרבנן: הרמב"ם פוסק (הל' מכירה פרק ט"ו הל' י"ד): "המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור, פירות ונמצאו טבלים, יין ונמצא יין נסך, מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים, וכן כל המוכר דבר שאסור לאוכלו מן התורה כך הוא דינו... אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימין מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו, ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום". לדעת הש"ך (יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ז), כוונת הרמב"ם היא, שאם הקונה אכל את המאכל שאסור מדרבנן, המוכר אינו צריך להחזיר לו מאומה מדמי החפץ. הבה נעמוד על הדברים שלב אחר שלב.

המחסר מממון חברו להנאתו, משלם כדמי הנאתו: הלכה זו של הרמב"ם מושתתת על כלל בדיני ממונות הקובע, כי המחסר מממון חברו לצורך הנאתו, משלם לפי ערך הנאתו ולא לפי חסרון בעל הממון. כלומר, הנהנה מממון חברו, וחבירו לא נחסר מאומה, אינו צריך לשלם - זה נהנה וזה לא חסר (עיי' ב"ק כ"א, א, ובשו"ע חו"מ סי' שס"ג סעי' ו). ברם, אם בעל הממון נחסר קמעא, אזי, על הנהנה לשלם את מלא דמי הנאתו, ולא רק כפי שיעור חסרונו של בעל הממון (עיי' כתובות ל/ב תוס' ד"ה "לא").

זוהי הסיבה לכך שהרמב"ם הורה, כי הקונה אשר אכל את המאכל שאסור מדרבנן, אינו רשאי לדרוש החזר חלקי בטענה שמאכל שאסור מדרבנן שווה פחות ממאכל שאינו אסור, שכן, הנאתו היתה מושלמת, וכאמור, הנהנה מממון חברו, משלם כדמי הנאתו, ולא כדמי חסרונו.

ללא ספק מספר בלתי מבוטל מקוראי הגליון זעים על מקומם בחוסר נוחות. קשה, כמעט בלתי אפשרי, לקרוא על כך, שאדם שאכל מאכל שאסור מדרבנן, נחשב כמי שמיצה את הנאתו מן המאכל, עד כדי כך, שאינו רשאי לדרוש אף לא פרוטה מן הסכום ששילם על החפץ. הרי הוא שילם עבור מאכל כשר, וכעת הוא נהנה באופן פגום, מדוע, איפוא, הרמב"ם לא שקלל את ההנאה הפגומה בתוך מכלול הנתונים, ולא הורה כי על המוכר להחזיר לקונה את דמי הסכום המהווים את ההבדל שבין הנאה צרופה להנאה פגומה.

גאון ישראל, בעל ה"נתיבות המשפט" (סי' רל"ד ס"ק ג), נכנס אל לבו של השאלה העצומה, ויצא הימנה עם חידוש עצום ורב עוד יותר, שעורר סערה תורנית שלא רבות נודעו כמותה.

איסור "חפצא", ואיסור "גברא": העובר על איסור דרבנן בשוגג, קבע ה"נתיבות המשפט", אינו עובר על כל איסור! שכן, יש הבדל מהותי בין איסור מן התורה לאיסור מדרבנן. מאכל האסור מן התורה, אסור בעצמותו, איסור "חפצא". ברם, כאשר חכמים הורו ליהודי, אל תאכל מאכל פלוני, הם הטילו עליו, על היהודי, איסור "גברא", שלא ימרה את פיהם, כמאמר התורה "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", אך המאכל לא הפך למהות אסורה. מעתה, כאשר יהודי עובר על איסור דרבנן, הוא נתבע על כך שהמרה את פי חכמים, אך אין זה נחשב שאכל מאכל אסור (עיי' "שערי יושר" שער א' פ"י ותורת חסד שם).

לפיכך, המוכר מאכל האסור מדרבנן אינו נתבע להשיב לקונה את דמי המאכל שכבר נאכל, שכן, הקונה שאכלו בשוגג, נהנה ממנו ולא עבר על כל איסור! מה יתאונן הקונה? (ועיי' "מחנה אפרים" הל' אונאה סי' כ"ו, וב"דברי חיים" נזק"מ סי' א').

כדי לקבל את הרושם הנכון על התגובה הרחבה לה זכה חידושו, די אם נציין, כי בספרי ההלכה והפסיקה ניתן למנות שנים עשרה תמיהות, שונות זו מזו, אחת מהן קשה ופשוטה: נפסק להלכה (יו"ד סי' קכ"ג סעי' כ"ו ברמ"א), כי השותה בשוגג יין גויים, האסור מדרבנן, צריך כפרה. לפי ה"נתיבות" אין זה מובן, שכן, לא עבר כל עבירה, ששוגג היה.

האחרונים מעניקים הסבר נפלא לביאור דברי הנתיבות, כי אינו מתכוון בדבריו לכל מקרה של שוגג, אך דומה, כי נאלץ להתייחס אליו במקום אחר בעתיד, אי"ה, מחמת חוסר מקום.

הקדמה לפרקנו ישמשו דברי ה"חפץ חיים" זצ"ל (בספרו "תורת הבית", פ"ז) על אודות אהבת התורה ועמלה: "לך נא וראה גודל יגיעתם לתורה, שאפילו להשיג איזה פרט קטן שנחסר להם היו מתרצים להתבזות בתכלית הבזיון, ואף כדי להשיג הפרט ההוא.

וכדאיתא בגמרא (סנהדרין ה/ב): "אמר רב, שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועי בקר כדי לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר".

הרי שאפילו בעבור ידיעה קטנה היה מתרצה להתבזות ולדור אצל אנשים פחותים משך זמן רב, שאפילו לשאר בני אדם היה דבר זה בזיון גדול, וכל שכן לאיש רום המעלה כרב. אכן, בשביל חביבות התורה היה מתרצה על הכל.

ואנו, בעוונותינו הרבים, שנחסר לנו ידיעת כל התורה קשה לנו לפעול בעצמנו ליסע מבינתו לאיזה מקום תורה כדי להשיגה, ואפילו מי שמתרצה לנסוע - הוא מקפיד שיהיה מזונו דרך כבוד דוקא...

אין זאת כי אם שאין אנו מכירים את גודל ערך קדושת התורה! - - -".

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינוך!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

לעילוי נשמת

הר"ר מאיר סנד ז"ל ב"ר בן ציון ז"ל

נלב"ע י"ד באייר תשמ"ט תנצב"ה

הונצח ע"י ידידו משפ" סנד שיחיו

נר ה' נשמת אדם

